

URMAS VADI

**Kas Tartu Ülikooli õpetlased Volde-
demar ja Maaja Vadi on sinu sugula-
sed? On sul veel üldse kuulsaid sugu-
lasi-tuttavaid?**

Ei, nad ei ole mu sugulased. Ja selle kuulsusega on nii, et minu jaoks ei oma see mingit väärtust omaette. Kui olin laps, oli see küll oluline, kui ma nägin „Kevade“ filmi õpetaja Lauri kõndimas mööda Rüütli tänavat. Ta mantlihõlmad olid laiali, ise kuidagi hoos, ta hõiskas: „Andke Merzinile kuulipilduja ja Merzin näitab, kuidas ta kuulipildujaga tulistada oskab!“ Siis tekitas see tunde, et oled millestki erilisest osa saanud.

Aga viimastel aegadel on mind hoopiski mingite, noh, kuulsate inimeste, näitlejate, kirjanikega, tutvumine elus seganud ja häirinud. Sest see näitleja ei vasta minu kujutlusele sellest, mis ma olen endale loonud, kui ma olen näinud teda laval, või see kirjanik sellele, mida olen lugenud.

Käisime mitu aastat tagasi Keila-Joa mõisas „Aristokraate“ vaatamas. See oli tõeline elamus, hea lavastus, suurepä-rane paik ja näitlejate mäng. Pärast etendust sõitsime linna tagasi Draamateatri näitlejate bussiga ja see bussisõit rikkus äsja saadud elamuse ära. Asi ei olnud selles, et keegi oleks olnud väga purjus või teinud väga halba nalja, ei, aga illusioon oli korraga kadunud. Mulle ei meeldi näiteks siiani pärast teatrieten-dust, eriti pärast õnnestunud ja mulle korda läinud etendust hakata kohe aru-

tama, et kuidas oli, kas näitlejad mängi-sid hästi, mida arvata sellest ja tollest, kujunditest jne. Üks põhjus, miks ma teatris käin, on kindlasti see, et ma ta-han, et mind üllatataks, et ma satuksin lummusesse. Mulle kohe üldse ei meel-di sellised teatrikriitikud ja -teadlased, kellel lootus, et teda võidakse üllatada, on ära kadunud. Nad hoopis räägivad, millist pingutust teatrisse minek neilt nõuab, kui raske on nende elu. Jumala eest, te ei pea seda tegema, otsige endale mõni muu amet.

Aga kui nüüd küsimusele vastata, siis minu isapoolses suguvõsas on siiski üks kuulus inimene olnud. Nimelt minu vanaema onu Andres Dido (1855 – 1921), kes isegi enne Juhan Liivi tuli välja Eesti iseseisvuse ideega. Vähe sellest! Tema unistus oli üleilmne vabariik, mis loo-daks ja seisaks kõikide rahvaste võrdsel eluõigusel ja solidaarsusel. Ta kuulus Eesti Kirjameeste Seltsi, tegi kaastööd Sakalale ning korraldas kodukihelkon-na noortega näitemänguetendusi Aleksandrikooli heaks, nagu Helve Rimmel raamatus „Vooremaa“ kirjutab. Didot kahtlustati sidemete pidamises vene re-volutsiooniliste emigrantidega Šveitsis ning 1882 ta arreteeriti oma kodus Uhmardul. Hiljem istus ta mõned aastad eeluurimisel vanglas, kust pääseses jõu-dis lõpuks Pariisi. Temast räägikse ka kui esimesest eestlasest Pariisis. Muu-seas, üks tekst, mida kasutati Dido süü-distusmaterjalina, on tema luuletus

„Eesti Sõalaul“, mille üks salm kõlab nii:
Nüüd orjaunest ärkame
ja ühes sõtta tõttame,
sest priius läigib meie eel
ja Eesti Vabariigi peal.

Sinu esimene teatrimälestus?

Mäletan, et laval olid mingid jänesed ja kellelgi olid suured paberist tiivad ja saalis oli palju lapsi, kes olid väga aktiivsed. Nad lärmasid ja tahtsid kohe lavale tormata, kui küsiti, kuhu hunt läks. See lavale ronimine on mulle alati vastik olnud. Isegi praegu ei taha kohe esimese ritta istuda, sest äkki küsitakse midagi või haaratakse kaasa. Mulle see ei meeldi. Üldjuhul on mul ikka seda kujuteldavat seina enda ja lava vahele vaja. Aga lapsena oli mul lemmiknäitlejanna – Ülle Kaljuste. Näiteks „Lumekuninganna“ telelavastuses. Kui lõpuks Gerda, see paksuke punapõskne tüdruk, jõuab lumekuninganna lossi, siis on poiss nõus temaga kaasa minema. See oli minu jaoks täiesti uskumatu, et sa lähed paksukese tüdrukuga kauni lumekuninganna juurest ära.

VAT Teatri koduleheküljelt avastasin, et oled 1996 kirjutanud jutukogu „Kui klosetist kerkib kloak“. Miks keegi sellest midagi ei tea?

Noh, sina nüüd tead. Aga mis selle teadmisega peale hakata, ei tea. Ja ega ma ise kah seda vihikut eriliselt esile ei tõsta, et vaat, on alles huvitavad ja väljapeetud lood, seda peaksitegi minu asjades lugema! See oli lihtsalt mingisugune üheteistkümnenda klassi poisi soov olla kirjanik ja anda raamat välja. Aga sel ajal oli selle väljaandmine, ema kulu ja kirjadega, olgu ta tänatud, vajalik. Ja vaevalt, et ta midagi minu jaoks nüüd ära rikkus, las ta olla.

Kes olid su kirjanduslikud eeskujud või mõjutajad? Mida sa praegu lugeda ja vaadata armastad?

Need mõjud ja eeskujud on muidugi vajalik küsimus, aga samas ka suht keerule. Jah, ma olen enda novellides olnud mõjutatud Jüri Ehlvestist ja Mehis Heinsaarest. Need on ka kaks nime, mida kriitikud on minu juures avastanud. Aga nüüd ei saa enam Ehlvesti ega Heinsaart minuga seostada. Mitte selles ei ole asi, et ma ei ole enam mitte millestki mõjutatud, et nüüd ma olen ise ja vaba. Ei, sellega on veidi teistmoodi. Kuigi mul ei ole enam ühtegi kindlat guru, olen ma siiski mõjutatud väga paljudest inimestest ja tekstidest, filmidest ja jumal teab millest veel... mehest, kes sööb bussijaamas koerakonservi. Minu jaoks ei ole need mõjutused ja see informatsioon, mis ma ükskõik kust saan, mingi koorem, mida peaks varjama ja siis rääkima, et olen originaalne, ainulaadne; mõtlesin kõik ise, ükski välja. See on ju jama. Selleks ongi kunst ja kirjandus, et end sellest mõjutada lasta. Aasta on 2006.

Eesti algupärase dramaturgia praegune üldpilt öeldakse olevat ütlemata hea. Sinu hinnang?

Kui nii öeldakse, ju siis on. Aga see ei ole minu asi seda hinnata. Ma ei saa seda teha, sest siis on oht, et ma hakkannast kohe vaatama ja kõrvutama, lähen emotsionaalseks ning hakkann rääkima, et Tätte on... Aga vat, ei räägi.

Mart Kivastik ütles hiljuti „OPis!“, et näitekirjanikku ei võeta päriselt omaks ei teatri- ega kirjandusringkondades. Kui palju sa ise seda kogenud oled?

Põhimõtteliselt on kirjanik ikka kirjanik, aga kui sa kirjutad romaani, oled muidugi rohkem kirjanik kui näitekirjanikuna. Just kirjandusringkonnas. Aga kes sul keelab romaani kirjutada? Mis aga puutub teatrisse, siis peabki kirjanik olema mingis mõttes teatriga opositsioonis. Ta ei tohiks muutuda teatri töö-

riistaks. Ma ei räägi siin suhtlusest ega koostööst lavastajaga, see peab olema, või vähemasti peaks. Aga minu jaoks on olemas mingi piir, mis jääb kirjaniku ja teatri vahele. Toon näite oma näidendi „Elvis oli kapis!“ esietenduselt. Kui näitlejad läksid pärast kummardamist lava taha, siis mina tulin saali oma kohale tagasi. See toimus kuidagi automaatselt, ma ei läinud nendega lava taha. See ehk ongi see piir.

Kuidas sa teistesse eesti näitekirjanikesse suhtud? Keda kadestad, keda mitte?

Ah, jäta, mida ma ikka kadestan. Eestis on nii vähe inimesi, kõik saavad kirjanikud olla, keegi ei sega kedagi.

Vähemalt kolm sinu viimase aja tööd räägivad massikultuuri tähtedest: Valdo Pant, Georg Ots ja Elvis Presley. On sul mingi teadlik eesmärk massikultuuri tähti kõrgkultuuri (teatri) teenistusse rakendada?

See ei ole küll mingi teadlik eesmärk, lihtsalt on sattunud nii. Aga see kõrvutamine, massikultuur ja teater kui kõrgkultuur, on minu arvates kuidagi vale. Ma arvan, et neid kahte asja ei saa enam ammu eraldi vaadata, vaid nad on segunenud. Muidugi läks Georg Ots massidesse, aga seda, kui ta laulis Estonias näiteks „Deemonis“, ei saa kuidagi masside meelelahutuseks pidada. Kindlasti ei ole mul tänaste eesti massikultuuri, kui sa nii tahad nimetada, iidolitega mingit asja ajada. No mis stsenaariumi sa saad Baari-Kallest. Heal juhul vaid haleda jandi, see tõesti ei huvita mind.

Sinu tegelased ei hiilga psühholoogilise sügavuse ega sisekonfliktide poolest, nad meenutavad rohkem multifilmi tegelasi. Kuidas sa kavatsed seda puudujääki edaspidi korvata?

Sellega pole ma päris nõus. Ma ise arvan küll, et neis tegelastes on olemas

Selleks ongi kunst ja kirjandus, et end sellest mõjutada lasta.

Harri Rospu foto

psühholoogiline sügavus. Aga sama tähtis on mulle ka see, et neis oleks hoogu ja lennukust, las nad meenutavad multifilmi tegelasi. Inimesed, näidendi tegelased, ei koosne ainult psühholoogiast. Pean silmas põhjuse-tagajärje loogikat, näiteks et ma ütlen sulle halvasti, sest mu kõht valutab. Mulle näib, et mingid asjad on veidi, noh, kas keerulisemad, seda ma ei tea, aga vähemasti sellised, mida psühholoogilise arutlusega katki ei hammusta; et on mingid tagajärjed, millel põhjust ei pruugigi olla või on see põhjus, miks mõni tegelane nii käitub, seletamatu. See huvitab mind rohkem.

„Elvis oli kapis!“ on juba teine sinu näidend VAT Teatri mängukavas. Esimene oli „Kohtume trompetis!“. Kuidas su näidendid just sinna sattusid? Kui nad Loomingu Raamatukogus ilmusid, kas siis oli mängimiskoht juba teada?

Näidendi „Kohtume trompetis!“ lavastasin ma ise. Kuna ma Aare Toikkat juba pikemat aega tundsin, siis võtsin lõpuks julguse kokku ja pakkusin VAT-ile, et kas oleks mõeldav, kui ma ise selle lavastan. Noh, siis ma ei osanud arvatagi, kui õudne on lavastamine. Isegi kuu aega pärast esietendust nägin ma „Trompetiga“ seotud hirmuunenägusid. Üks oli selline: me sõidame minu suvilasse, Silvia Laidla ja Ines Aru istuvad auto tagaistmel, kiigutavad end ja laulavad „kord olid niidud rohelust täis...“. Me hakkasime karjamaal proove tegema, kõik näis täiuslik, päike paistis. Aga siis korraga avastasime, et Andrus Vaarik on puudu. Viimaks Vaarik helistas ja ütles, et kahjuks ei saa ta tulla ega selles loos üldse kaasa teha, sest see tegelane, keda ta peab kehastama, ei mahu sinna sisse ära, sest mind kui kirjanikku on temas liiga palju sees.

Lisaks unedele tundsin umbes kaks kuud pärast kriitika ilmumist, et olen kõiki petnud. Teatrit ja näitlejaid, kunstnikku ja enda sõpru alt vedanud. Selline meelethu koorem. Viimaks sattusin Toikkaga rääkima, kes arvas, et tegelikult oli kriitika positiivne ja tal on hea meel, et see tekst ja lavastus VATis on, ning et tal polnud aimugi, et ma sellist lollust enda peas kokku ketran. Nüüd ma mõtlen isegi, et polnud sel lavastusel viga midagi. Ja vahel olen mõelnud, et tahaksin isegi veel mõnd oma asja lavastada.

Kas sul pesupulbri reklaami jaoks ideid oleks?

Ma pole pesupulbri peale niimoodi mõelnud. Küll aga mõtlen, et ma ei viitsi iga jamaga tegelda. Mis see pesupulber

on? Tavaliselt need pulbrid, mida reklaamitakse, on üks tõeline keemia, nii et pesust tulnud särki kandes lõhnad paar päeva nagu sidrun või banaan. Siin on minu jaoks eetiline küsimus: miks ma peaksin reklaamima mingeid hiigelmagnaate, kes reostavad loodust ja pistavad lihtsalt palju pappi taskusse? Selliseid pulbreid ma ei osta ega reklaami. Ma ei taha olla sidrun.

Kas „Elvis oli kapis!“ on meelega kirjutatud globaalses võtmes, st nii, et seda saaks kõikjal maailmas ühtmoodi hästi mängida, erinevalt näiteks Pandi ja Otsa-lugudest?

Ei ole. Minu enese jaoks ei ole kõige tähtsam see, et tekst jõuaks kuhugi Londonisse, Pariisi või peaks absoluutselt kõiki kõnetama. See, kui mingi tekst on paljudele mõistetav, on ainult hea, aga sellest kompleksist võiks üle saada, et meie, eestlased, peame end kellegi prantslase jaoks tõestama, et näete, oleme küll väikesed, aga ikkagi andekad! Ja alles siis, kui me oleme oma tekstiga Prantsusmaale jõudnud, on sellel tekstil mingi väärtus. Ma kirjutan eesti keeles, täna, selles ruumis; ma osalen tänases Eesti elus. Kuigi ma ei kirjuta otseselt Savisaarest, on minu jaoks tähtis, et need inimesed, kellega ma räägin siin ja praegu, selles keeles, mind mõistaksid. Seda kõigepealt.

Kumb on parem: kapp või Elvis?
Kummut.

Küsinud VEIKO MÄRKA